

Štěpán, Ludvík

Romantismus v české a polské literatuře

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2000, vol. 49, iss. X3, pp. 131-132

ISBN 80-210-2343-0

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103208>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

román *Strž (Obryv, 1869)* na ruském venkově, kam přichází nečekaně nejen Sanin, ale i deportovaný revoluční agitátor student Jurij Svarožič, marně hledající smysl svého života, podobně jak je tomu s neobratným a nešťastným židovským mladíkem Solovejčikem. V pozadí jejich následného tragického rozhodnutí pro sebevraždu je tíživá bezvýchodnost jejich postavení, odpor k banalitě všedního života a ztráta víry v sebe sama. Láska a erotická dobrodružství tak tvoří pouze jednu z dějových linií románu. Podobně jako v Turgeněvově románu *Dým (1867)* či v mohutné epopeji o ruské inteligenci *Život Klíma Samgina (1936)* Maxima Gorkého se tu hodně debatuje. Zvláště kriticky je vylíčena demoralizace ruské posádky. Vetejná pohana vede cynického důstojníka Zaručina, který je v románu jediným opravdovým svůdcem, k nečekané sebevraždě. Smrt číhá v díle skutečně na každém kroku. Jako první ji nerad podléhá tuberkulózu vyčerpaný Semjonov. Scéna umírání mladíka uprostřed přátel, kteří se shromáždili kolem jeho nemocničního lůžka spolu s knězem a žalmistou, vystihuje veškeré zofalé odcizení, které provází mladé hrdiny Arcybaševa románu v průběhu celého děje. Smrt je zde proto všudypřítomná. Nabízí se Lidě Sanimové po trapné konfrontaci s milencem, jenž jí chce dát peníze na potrat. Na smrt chvíli pomýšlí i krásná Karsavinová, když ve chvíli slabosti podlehne Saninovi, jehož nemiluje. Toto zákonitě míjící ero-

tických partnerů je jedním z důsledků pruderní výchovy, ale i vnitřní nejistoty mladých lidí. Sanin je tvrdý, nikoli však jako bratr a milenc. Zatímco pro ženy má pochopení a něhu, k mužům dovede být velmi nekompromisní. Jeho ostrá slova jsou poslední kapkou, jež uspíšila rozhodnutí nešťastného Solovejčika. Cynická replika pobouřila všechny účastníky Svarožičova pohřbu, i když Saninovým slovům nelze upřít racionální jádro, protože zvláště v daném případě šlo o smrt zcela zbytečnou. Za roztrpčenými Masarykovými slovy o Saninově nemoralnosti lze vycítit především pisatelův odpor k té nákaze sebevražedné mánie, již tak pravdivě zachytil Arcybašev. Saninova postava je nepochybně ovlivněna Nietzscheovým *Zarathustrou*, od něhož se naučil nadhledu, nezávislosti a lásce k životu, jehož symbolem se mu stává slunce, podobně jako všem vitalistům tehdejší doby. Za ním se vydává na další cestu, poté co se rozhodl skončit tu krátkou zastávku v rodném hnízdě.

Román pod novým názvem *Svůdce* (Michail Arcybyšev, *Svůdce*. Paseka, Praha, Litomyšl 1999, přel. Alena Morávková), jež Alena Morávková provází i vlastním doslovem, je dílo nepochybně aktuální i v dnešní době. Své čtenáře si najde i díky dobrému překladu, jehož se česká veřejnost dočkala až po devadesáti letech od prvního českého vydání románu.

Daruše Křicová

ROMANTISMUS V ČESKÉ A POLSKÉ LITERATUŘE

Česká a polská literatura měly ve své historii a dodnes mají mnohá styčná období. Z nich se vymykají přinejmenším dvě. Bylo to české písemnictví, které patronovalo počátkům písemnictví polského, a byl to osobitý polský romantismus, který dodával živnou sílu romantickým snahám autorů českých. K fenoménu romantismu se koncem minulého roku vrátily Ústav bohemistiky a knihovnictví Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě a Ústav polské filologie Opolské univerzity a uspořádaly (9. listopadu 1999) jednodenní konferenci *Romantismus v české a polské literatuře*, která vyvrcholila kulturním programem v opavském knihkupectví Votobia. Po vědeckých setkáních *Literatura v českém a polském Slezsku (1995)*, *Pronikání českého a polského jazyka do poezie a písněvé tvorby ve Slezsku (1996)*, *Svatovojtěšské motivy v české a polské literatuře a v umění (1997)* a *Literatura na prahu XXI. století – K metodologii české a polské lite-*

rární vědy (1998) je to již pátá akce iniciovaná aktivní mladou Slezskou univerzitou.

Referáty, které na konferenci, již se zúčastnili literární vědci z Opavy, Ostravy, Olomouce a Brna, ze slovenského Prešova a polského Opolí a Bydhoště, zazněly, si dané tematiky všimly opravdu z nejrůznějších hledisek a přinesly mnohá zajímavá zjištění. *Drahomíra Vlaštinová (Opava)* ze společné historie obou literatur pojmenovala polské podněty českému romantismu a novoromantismu, *Dariusz Lebioda (Bydhošť)* v referátu *Mickiewicz i wieczność* na příkladu básnickových Krymských sonetů hledal styčné body s jeho dalšími díly, *Ewa Piasecka (Opolí)* hovořila na téma *Polskie rusalki romantyczne i ich rodowód* a všimla si tematických vlivů nejen západních, ale rovněž běloruských a ukrajinských. Jerzy Pośpiech (Opolí) analyzoval typické příklady asi z 1 300 přísloví, které literární vědci našli v díle J. Słowackého, jež čerpají z antiky a Bible, jsou citáty z literárních děl a

adaptacemi přísloví lidových, ale také (asi na dvě stě) mají originální charakter. Irena Jokiel (Opolí) se v referátu „Trzy po trzy“ Aleksandra Fredry na tle *pamiętnikarstwa romantycznego* zamýšlela nad výjimečností tohoto memoárového díla.

Milada Písková (Opava) si všimla tematicky oblíbeného motivu zbojníka ve slovenské, české a polské literatuře v období romantismu, Anna Valcerová (Prešov) se pokusila zmapovat některé překlady polské romantické poezie do slovenštiny a češtiny, Libor Pavera (Opava) v referátu *Romantismus a starší literární tradice, zvláště barokní*, vyzdvihl úlohu časopisů a antologií a vliv četby a lidové tvorby, zejména národních písní, na díla romantiků. Ladislav Soldán (Opava) se snažil najít polské romantické inspirace v praxi českého modernistického časopisu *Nový život*, Dra-

homír Šajtar (Ostrava) hovořil v referátu *Petr Bezruč romantik* o přesazích romantického čtení tohoto básníka, Jiří Urbanec (Opava) se zabýval novoromantismem v české poezii a našel pro něj inspirační zdroje i na konci polského osvícenství, zejména u J. U. Niemcewicze a Fr. Karpińskiego. Ludvík Štěpán (Brno) ve svých úvahách popsal hledání formy v dílech velkých romantiků – polského věštce A. Mickiewicze a českého básníka K. H. Máchy, Vladimír Šaur (Opava) svým referátem *Bylo formování národního vědomí podmíněno či ovlivněno romantismem?* nastínil širší kontext, zejména při formování slovanských jazyků, a Libor Martinek (Opava) se zamýšlel nad máchovskými inspiracemi čtyřverší Blažeje Palocha.

Ludvík Štěpán

OBJEVOVÁNÍ ČESKÉHO LITERÁRNÍHO BAROKA: SKRYTÁ VÝZVA SLAVISTICÉ

„Verše z Bridelova Života svatého Ivana, zvolené jako titul souboru barokologických statí, naznačují napětí mezi nestálostí pozemského života a neustálou pevností věčného žití, k němuž barokní člověk směřoval. Napětí mezi protiklady patří k hlavním charakteristickým znakům baroka, které dovedlo nově vyslovit smyslové počítky a v extázi usilovat o duchovní spojení lidské duše s Bohem. Tušíme to více či méně při pohledu na barokní stavby, sochy a obrazy i při poslechu barokní hudby. Avšak proti architektuře, sochařství, malířství, hudbě a uměleckému řemeslu je barokní literatura v nevýhodě: musí být zprostředkována, mnohdy teprve objevena, aby se mohla stát živou součástí přelomu století a tisíciletí.“

Tak uvádí významný brněnský, český a evropský barokolog prof. Milan Kopecký svou knížku portrétních studií (*Milan Kopecký: Nic stálého přítomného. K literárnímu baroku*. Masarykova univerzita, Brno 1999), které v 90. letech připravil pro vysílání rozhlasové stanice Svobodná Evropa a které dílem vyšly péčí Antonína Kratochvíla. M. Kopecký věnoval v podstatě celý svůj život tomuto objevování a oživování starší české literatury, v níž mělo baroko klíčový význam. Dnes již asi není zapotřebí nikoho přesvědčovat o významu baroka (a je to právě mimo jiné zásluha prof. Kopeckého), které – nehledě na různé ideologické tlaky – nikdy nezmizelo z českého povědomí. Dnes se již nedíváme na baroko jako na „dobu temna“, vidíme je jako rozporné, stejně jako Kopecký vidí například postavu Antonína Koniáše. Nicméně naše předsta-

vy o baroku jsou jednoznačně limitovány texty, které známe. M. Kopecký se kromě psaní vědeckých studií a monografií věnuje editování starých textů, které znovu objevuje pro dnešního českého čtenáře – o řadě z nich se zmiňuje i v přítomných pracích.

Defiluje tu před námi řada barokních osobností, kněží, jezuitů, literárních i politických činitelů: Jan Rozenplut z Švarcenbachu, brněnský rektor známý z časů obléhání Brna Švédy Martin Středa, největší básník českého literárního baroka, již jmenovaný Fridrich Bridel, barokní idylík Felix Kadlinský, Bohuslav Balbín, Jan a Matěj Tannerové, postilograf a hymnograf Matěj Václav Šteyer, Jan Kořinek, Mathias Vierius, autor legend směřujících k románovému tvaru, kronikář Jan František Beckovský, dramatik Karel Kolčava, hajitel krás češtiny Daniel Nitsch, mistr konceptu (tj. duchaplného, dramaticky vystupňovaného, jazykově bohatého kázání) Josef Bilovský, spisovatel Ondřej František Jakub de Waldt, veverskobí-týšský farář Valentin Bernard Jestřábský, žďárský opat Václav Vejmluva, mistr postní promluvy Tomáš Xaverius Laštovka a konečně kontroverzní, vášnivý kazatel a literát Antonín Koniáš, na něhož se někdy dosud díváme jen prizmatem Karla Havlíčka a Aloise Jiráka.

M. Kopecký se baroku věnoval intenzivně již v 60. letech, zejména v onom šťastném dvouletí 1968–69, ale také – podle možnosti – později. O většině uvedených autorů napsal zevrubné studie a často i monografie.